

Janez Cvirn

Nacionalne in politične razmere v Kanalski dolini pred in med prvo svetovno vojno. Primer Ukev.

Na začetku 20. stoletja je južno Koroško politično obvladovala nemška liberalna (nacionalna) stranka, ki je – s pomočjo leta 1886 ustanovljene Kmečke zveze (Bauernbund) – svoje uspehe dosegala s poudarjanjem koroškega patriotizma (nedeljiva Koroška), opozarjanjem na nujnost sodelovanja med (nemškimi) meščani in (slovenskimi) kmeti, poudarjanjem pomena nemščine in protiklerikalizmom. Kmečka zveza, ki je bila v resnici privesek nemško-nacionalnega gibanja na Koroškem, je – tudi zaradi demagoškega nastopanja njenih voditeljev, ki so vedno trdili, da koroškim Slovencem ne mislijo odvzeti narodnosti oziroma materinskega jezika – vse do prve svetovne več kot uspešno zavirala vpliv slovenske politike na podeželju.¹ Njene uspehe je olajševal nastop slovenskega konservativnega katoliškega vodstva, ki je tudi po ustanovitvi Katoliškega političnega in gospodarskega društva za Slovence na Koroškem (1890) obsojalo že najmanjši pojav liberalnih idej, s tem pa odrinjalo od slovenskega narodnega gibanja predvsem edino posvetno inteligenco na podeželju – učiteljstvo in poleg tega važne vaške mogotce.² Nemški liberalni in nacionalni tabor je z istovetenjem slovenskega narodnega gibanja z nazadnjaštvom, konservativizmom, klerikalizmom in materialno revščino na slovenskem podeželju dosegal izjemne uspehe. Od konca 19. stoletja se je tudi na dotlej povsem slovenskem podeželju krog “Nemcem prijaznih Slovencev” tako okrepil, da je konec leta 1907 koroški Mir upravičeno zapisal: “Čudno! Pri nas, posebno na Koroškem, je mnogo Slovencev tako zaljubljenih v Nemce, da bi najraje kar zlezli vanje ali se dali pojesti od njih. (...) In res je, kar vidimo vsak dan, niso pravi Nemci tako hudi sovražniki pravicam Slovencev, ampak ravno tisti nemškutarji in posilinemci, ki so izdali svoj narod, jezik in dom. Ravno ti so najpridnejši, najsurovejši in najbrezvestnejši nemškutarski zatiralci naših pravic, naše narodne svobode. Njih tiščijo pravi Nemci naprej, češ, da naj si zanje opečejo prste v žerjavici narodnega boja. (...) Žalostno je, da se rodi ravno iz našega naroda toliko mož, ki potem kopljejo grob lastnemu narodu. In to niso le možje, v katerih žilah teče par kapljic nemške krvi in jih tišči in ščiplje, ampak so tudi taki, ki so res pristni Slovani po rodu in krvi – toda zgolj iščejo le dobiček, četudi bi jih moralo biti sram, da prodajajo svoje poštenje, svoje slovenske srce, kakor prodajajo ženske neke vrste svojo – ljubezen za denar.”³

V takšnih razmerah je proces germanizacije relativno hitro napredoval tudi v Kanalski dolini, ki je bila v letih pred prvo svetovno vojno tudi po ocenah koroških Slovencev “v narodnem oziru najbolj zapuščena”.⁴ Delež prebivalcev s slovenskim občevalnim jezikom v Kanalski dolini se je v letih 1880–1910 opazno zmanjšal.⁵

¹ Avguštin Malle, Koroški Slovenci v Taaffejevi dobi, v: ZČ 29, 1975, str. 139.

² Ibidem, str. 140; prim. tudi Helmut Rumpler, Katholische Kirche und Nationalitätenfrage in Kärnten. Die Bedeutung des Klagenfurter Priesterseminars für die Ausbildung des slowenischen Klerus (1848–1920), v: Südostdeutsches Archiv, 30/31, 1987–1988, str. 40.

³ Mir, 28. 12. 1907.

⁴ Mir, 16. 2. 1907.

⁵ Prim. Bogo Grafenauer, Kanalska dolina. Etnografski razvoj, Ljubljana 1946, str. 7–8.

Leto	Slov. občevalni jezik	Nem. občevalni jezik
1880	2429	4226
1890	2391	4217
1900	2105	4944
1910	1541	5622
1910*	3379	3464

Prebivalstvo Kanalske doline (okraja Trbiž) po občevalnem jeziku 1880–1910

* Slovensko privatno štetje.

Zaradi urbanizacije in silovitega nemškega pritiska so Slovenci do leta 1910 izgubili absolutno večino v okolici Trbiža in Rablja,⁶ kar je s sočasno nemško "osvojitvijo" Podkloštra povzročilo, da so bile močne slovenske postojanke v Kanalski dolini odrezane od slovenskega etničnega ozemlja na Koroškem, Kranjskem in Goriškem.⁷ Zaradi naravnih pregrad, ki so ožale stike kanalskih Slovencev s koroškim in kranjskim narodnim zaledjem na nekaj ozkih prehodov, je bil proces izolacije kanalskih Slovencev olajšan. Seveda pa je "glavno gibalno asimilacije ... nedvomno ostajalo v družbeno-gospodarskem in politično-kulturnem dominantnem položaju nemške etnične skupine in njenega širšega državnega zaledja."⁸

Zaradi teh, a tudi vrste drugih vzrokov, je bilo politično življenje koroških Slovencev v Kanalski dolini nadvse omejeno. Leta 1907 je Mir z žalostjo ugotavljal, da v celi trbiški dekaniji ni niti enega slovenskega društva, kar naj bi bil eden izmed glavnih vzrokov za slovensko nazadovanje.⁹ Na davčnem (in inteligenčnem) cenzusu utemeljeni kurijalni volilni sistem (za državni zbor do leta 1907, za deželni zbor do leta 1918) in za Slovence neugodna sestava volilnih okrajev, sta slovenski (katoliško usmerjeni) stranki, ki je iz socialno-ekonomskih razlogov svoje kandidate postavljala le v četrti (kmečki) in (po letu 1896 oz. 1902) peti (splošni) kuriji, nudila le malo možnosti za dosego parlamentarnega zastopstva.¹⁰ Če zanemarimo izvolitev Franca Grafenauerja leta 1896 v podeželskem volilnem okraju Šmohor–Trbiž–Podklošter–Kočane,¹¹ ki je obsegal tudi Kanalsko dolino, so na deželnozborskih volitvah redoma zmagovali nemški kandidati. Tudi v novem volilnem okraju Trbiž–Podklošter, ki ga je v življenje priključila deželnozborska volilna reforma 1902, slovenska stranka ni imela prave možnosti za zmago, čeprav so na deželnozborskih volitvah 1902, 1904 in 1909 slovenski kandidati Janez Ehrlich, Franc Grafenauer in Jožef Skrbina dobili solidno število glasov.¹² Popolnoma brez možnosti pa so bili pri državnoborskih volitvah – tako pred kot po volilni reformi let 1907. V novem volilnem okraju Šmohor–Špatrijon–Podklošter–Trbiž–Kočane, ki je obsegal tudi Kanalsko dolino, na državnoborskih volitvah 1907 in 1911 Slovenci niso postavili niti števne kandidature.¹³

⁶ Arnold Suppan, *Zwischen Assimilation und nationalpolitischer Emanzipation. Die Kärntner Slovenen vor und im Ersten Weltkrieg (1903–1918)*, v: Österreichische Osthefte, 20, 1978, str. 293.

⁷ Po mnenju Boga Grafenauerja je nemška stran, zlasti ob ljudskih štetjih, načrtno poskušala "razbiti slovensko ozemlje na Koroškem v več med seboj ločenih delov... Črta Beljak–Podklošter Trbiž, naj bi odrezala močne slovenske postojanke v Ziljski in Kanalski dolini." Prim. Bogo Grafenauer, *Narodnostni razvoj na Koroškem od srede 19. stoletja do danes*, v: Koroški zbornik, Ljubljana 1946, str. 189.

⁸ Pavel Stranj, *Kanalska dolina. Kritična analiza ocen etnične strukture prebivalstva*, v: *Razprave in gradivo* 26–27, 1992, str. 80.

⁹ Mir, 16. 2. 1907.

¹⁰ Suppan, *Zwischen Assimilation und nationalpolitischer Emanzipation*, str. 298.

¹¹ Vasilij Melik, *Volitve na Slovenskem 1861–1914*, Ljubljana 1965, str. 404.

¹² Melik, *Volitve*, str. 404.

¹³ Prim. Melik, *Volitve*, str. 408.

Nemška stranka je politično obvladovala tudi občinsko politiko v številnih občinah, ki so sicer imele večinsko slovensko prebivalstvo. Tipičen primer političnih in nacionalnih razmerij, kakršne so na začetku 20. stoletja prevladovali v Kanalski dolini in drugod na južnem Koroškem, nam nudijo Ukve, ki so bile tudi po rezultatih ljudskih štetij po občevalnem jeziku vseskozi večinsko slovenska občina.

Primer Ukev

Ukve so na začetku 20. stoletja preživljale hude čase, saj je kraj zapored prizadelo več naravnih katastrof. V letih 1903, 1907 in 1909 so Ukve prizadele povodnji velikih razsežnosti¹⁴, v noči iz 19. na 20. julij 1911 pa je velikanski požar uničil več kot pol vasi. Verjetno podtaknjeni požar se je zaradi poletne vročine in slabega načina gradnje hitro razširil in – kljub hitri reakciji požarnih bramb iz celotne Kanalske doline in Beljaka ter vojske – upepelil 71 od 116 hiš v kraju.¹⁵ (Uradno ocenjena škoda je znašala 640.000 kron, priznana zavarovalnina pa le 156.000 kron). Zaradi stiske Ukljanov je na pobudo koroške deželne vlade stekla solidarnostna akcija, v kateri pa so do konca novembra zbrali le 5142 kron in 23 krajcarjev.¹⁶ Še večji požar kot ognjeni zublj pa je v Ukvah zanetil novi župnik Jožef Kukačka¹⁷, ki je prevzel ukovsko župnijo Sv. Filipa in Jakoba 1. maja 1911.

Jožef Kukačka, eden izmed številnih Čehov, ki so v času "Slovincem in Slovanom naklonjenega" škofa Josefa Kahna (1887–1910)¹⁸ študirali na celovškem bogoslovju¹⁹ in službovali po slovenskih ali nacionalno mešanih župnijah krške škofije, se je rodil v Čeških Budjevicah 12. maja 1865, očetu Johannu Kukački in materi Katharini, roj. Zálesky. Po končani ljudski šoli v rodnem mestu, je obiskoval gimnazijo v Budjevicah in Piseku, kjer je 23. julija 1888 maturiral. 4. septembra 1888 je zaprosil rektorat v Celovcu za dovoljenje

¹⁴ Zlasti katastrofalna je bila povodenj, ki je preplavila Ukve v noči iz 13. na 14. september 1903. Koroški Mir je o njej 24. 9. 1903 med drugim poročal: "Okoli sedemdeset hiš je po povodnji deloma odnešenih, deloma zasutih; svinje, krave, kuretino itd. je deloma odneslo, deloma zasulo... Polja je veliko posulo. Tudi farouž je povodenj zelo poškodovala; en vogal je odnesla in voda je tekla skozi hišo. Dalje je odnesla pokopališče in stolp je bila že podkopala; ko bi bili hitro grmovja k stolpu djali in vojaki iz naborješke trdnjave zvezali z vrvmi, bila bi šla naša starodavna cerkev po vodi..."

¹⁵ Archiv der Diözese Gurk in Klagenfurt (ADG), Uggowitz, XIV/2 Armeninsitut, Oklic prezidija koroške deželne vlade z dne 4. 8. 1911.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ ADG, Personalna mapa Jožefa Kukačke; prim. tudi kratko in pomanjkljivo biografijo Župnik Jožef Kukačka, v: Naši rajni duhovniki. Kratki orisi njihovega trudapolnega dela in življenja, Krščanska kulturna zveza v Celovcu, 1968, str. 149–152; Kukačkovo delovanje v Ukvah je podrobno predstavil Mario Gariup, I parroci di Ugovizza. 500 anni di vita paesana, str. 163–182.

¹⁸ Krški škof Josef Kahn (1887–1910), ki se je držal gesla: "Pustite Slovincem biti Slovenci, sicer jih bo prepojil nemški strup", je leta 1910 resigniral in se zatekel v opatijo na Tanzenbergu, kjer je leta 1915 umrl. Zaradi naklonjenosti Slovincem in privabljanja slovenskih in čeških študentov iz Kranjske, Spodnje Štajerske, Češke in Moravske na celovško bogoslovje, ga je ostro kritiziral koroški zgodovinar Martin Wutte. Posledica njegove politike naj bi se poznala v nadpovprečno visokem odstotku slovenske duhovščine na Koroškem; leta 1917 naj bi slovenska duhovščina tvorila kar 41% duhovščine v deželi, medtem ko je bilo po ljudskem štetju leta 1910 na Koroškem le 21% prebivalcev s slovenskim občevalnim jezikom. Po njegovem mnenju so bili slovenski (in češki) duhovniki nosilci radikalnega slovenskega nacionalizma in se niso ozirali na jezikovne potrebe Nemcev. Matične knjige so vodili v nemščini, slovenizirali nemška osebna imena, nemškim faranom izdajali uradne dokumente le v slovenskem jeziku in v občevanju s cerkvenimi in svetnimi oblastmi uporabljali slovenščino. (Prim. Martin Wutte, Kärntens Freiheitskampf 1919–1920, Klagenfurt 1985, str. 35–36).

¹⁹ Helmut Rumpler, Katholische Kirche und Nationalitätenfrage in Kärnten, str. 65–66.

vpisa v celovško bogoslovje, ker pa so ga zavrnil, se je vpisal na teološko fakulteto na Dunaju.²⁰ Neuspešna je bila tudi njegova druga prošnja na rektorat v Celovcu 15. avgusta 1889, zato je študij nadaljeval v Innsbrucku. Šele leta 1890 je prišel študirati v Celovec in študij dokončal leta 1898. 19. julija 1898 je bil posvečen v mašnika, 13. avgusta 1898 pa "prvič nastavljen v dušnem pastirstvu".²¹ Kot kaplan in župnik je služboval v različnih župnijah na Koroškem. Od 15. avgusta 1898 do 23. oktobra 1900 je kot kaplan služboval v župniji Črna, od 24. oktobra 1900 do 13. maja 1901 kot kaplan v Gorjanah, od 14. maja 1901 do 6. oktobra 1901 kot pomožni duhovnik na Sv. Višarjah, od 7. oktobra 1901 do 30. aprila 1902 spet kot kaplan v Črni, od 1. maja 1902 do 31. marca 1904 kot provizor v Koprivni, od 1. aprila 1904 do 30. junija 1905 kot kanonik pri Gospe Sveti, od 1. julija 1905 do 27. septembra 1905 pa kot provizor v Kasazah. 28. septembra 1905 ga je ordinariat krške škofije imenoval za župnika v župniji Kasaze, kjer je ostal več kot pet let.²²

Toda v Kasazah se prizadevni župnik, enako vnet za pastoralno dejavnost kot za pravice slovenščine in Slovencev, ni najbolje počutil. Verska vnema prebivalstva je bila slaba, kraj pa je politično obvladovala nemško-nacionalno usmerjena manjšina z lokalnim učiteljem na čelu.²³ Zato je Kukačka svoje predpostavljene nenehno "nadlegoval" s prošnjami za premestitev. Pliberški dekan je 4. aprila 1910 v kompetenčno tabelo o njem zapisal naslednje: "Pfarrer J. Kukačka ist ein berufseifriger Priester, welcher mit Freude die bestehenden relig. Bruderschaften leitet u. für die Zierde des Gotteshauses besorgt ist. Er ist mit seiner Pfarre sehr unzufrieden u. hat bereits 6 mal fort kompetiert."²⁴ Višje cerkvene in svetne oblasti so ugodile šele njegovi prošnji z dne 20. novembra 1910.²⁵ Deželna vlada ga je 11. decembra 1910 potrdila za župnika v Ukvah²⁶, kar pa Kukački ni preveč ugajalo. V pismu na krški ordinariat 16. decembra 1910 je zapisal, da spričo "svojega mirnega značaja" ni najbolj primeren mož za tamkajšnje razmere.²⁷ Toda tedaj 45-letni župnik se je moral podrediti sklepu svojih predpostavljenih. Že 31. januarja 1911 je obvestil dekanijski urad v Pliberku, da se namerava preseliti v Ukve 28. februarja 1911 in da bo župnijo predal svojemu nasledniku 23. februarja 1911.²⁸ Toda njegov odhod iz Kasaz se je zavlekel za cela dva meseca. Župnik iz Št. Petra Franc Rozman, ki ga je krški ordinariat začasno (do nastanitve novega župnika) imenoval za soprovizorja župnije Kasaze, je v pismu generalnemu vikarju krške škofije z dne 9. februarja 1911 ordinariatu predlagal, naj do prihoda novega župnika Kukačka še naprej ostane v Kasazah. Med razlogi, ki jih je navedel v podkrepitev svojega predloga, niso bile zgolj slabe vremenske (med župnijama Št. Peter in Kasaze teče Drava, ki je pozimi zaradi ledu z brodom slabo prehodna, brod pa je edina vez med župnijama), ampak

²⁰ ADG, Personalna mapa Jožefa Kukačke.

²¹ ADG, Personalna mapa Jožefa Kukačke: Dienst-Tabelle; prim. tudi Naši rajni duhovniki, str. 149.

²² Ibidem.

²³ ADG, Uggowitz, III/1 Besetzung. V informaciji krškega ordinariata z dne 4. 2. 1911 naj bi bilo v Kasazah kar 30–35 naročnikov lista Štajerc (več kot v veliko večjem Pliberku), medtem ko naj bi bili tisti, ki znajo brati nemško, naročeni na Bauernzeitung. Glavni vpliv na politične razmere v kraju naj bi imel 24-letni učitelj. Prim. tudi Helmut Rumpler, Katholische Kirche und Nationalitätenfrage in Kärnten, str. 40, ki je nacionalne fronte opisal z besedami: "Die harten und ideel verlustreichen Fronten verliefen woanders: Der slowenisch-nationale Geistliche, vom Dorfkaplan bis zum Theologieprofessor, und der deutsch-nationale Lehrer waren die radikalsten Exponenten des Volkstumskampfes, ob es sich um die Formulierung der nationalkulturellen Programmatik oder um das Engagement in den Alltagsformen der publizistischen oder sozialen Agitation handelte."

²⁴ ADG, Personalna mapa Jožefa Kukačke, Kompetenz-Tabelle.

²⁵ ADG, Uggowitz, III/1 Besetzung. Präsentationsurkunde 11. 12. 1910.

²⁶ Ibidem.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Ibidem.

predvsem politične razmere: "Poleg tega so razmere v Kasazah take, da bi bilo najbolje, da bi g. Kukačka do prihoda novega župnika počakal. Gotovo je, da kakor hitro župnik odide, da dobi pošto učitelj. S tem bi bila prosta pot nasprotnim, zelo otežkočena pa krščanskim časnikom. Tudi bi bilo zelo lahko mogoče, da bi pri veliki nezanesljivosti in neznačajnosti ljudstva zelo priljubljeni, pa skrajno nasprotni učitelj potegnil tajništvo posojilnice nase in bi prišla po tej poti nasprotnikom v roke."²⁹

15. februarja 1911 je Kukačka obvestil trbiškega dekana, da mora na željo pliberškega dekana ostati v Kasazah do prihoda svojega naslednika, kar da za Ukve ne bo predstavljalo problema, saj so "dobro oskrbljene".³⁰ In je dodal: "Ne vem, kaj bi zdaj začel, ker imam že vse svoje reči vkup spravljene in tudi jaz sem za odhod popolnoma pripravljen; le čakam na oddajo. Zares neprijeten položaj."³¹ Tako je moral ostati v Kasazah do konca aprila, 1. maja 1911 pa je bil instaliran za novega župnika v Ukvah.³²

Takoj po prihodu v Ukve pa se je prizadevni dušni pastir moral soočiti s podobno situacijo kot v Kasazah. Tudi v Ukvah, večinsko slovenskem kraju, ki je po zadnjem ljudskem štetju leta 1910 štel skoraj 850 prebivalcev³³, je bilo versko življenje vse prej kot zadovoljivo.

Leto	Slov. občevalni jezik	Nem. občevalni jezik
1880	994	21
1890	940	43
1900	817	82
1910	591	247

Prebivalstvo Ukev po občevalnem jeziku 1880–1910

Zaradi bolezni ukljanskega župnika Valentina Matevžiča³⁴, ki ga je nadomeščal naborjetski župnik Franc Holec³⁵, je bilo pastoralno delo zanemarjeno³⁶, prvo violino v občini pa je igral tenak sloj nemško-nacionalno usmerjenih vaških mogotcev, ki slovenščini ni bil naklonjen.

Toda četudi se je moral kmalu prepričati, da so narodni nasprotniki hkrati tudi "nasprotniki vere in krščanske morale"³⁷, se novi župnik s podedovanimi razmerami nikakor ni sprijaznil. Ni se zadovoljil z dejstvom, da je služba božja dobro obiskana, ampak je poskušal z načrtnim pastoralnim delom okrepiti versko življenje in spremeniti slabe navade Uklja-

²⁹ ADG, Uggowitz, III/1 Besetzung; dopis župnika Franca Rosmana z dne 9. 2. 1911.

³⁰ ADG, Uggowitz, III/1 Besetzung; dopis Jožefa Kukačke trbiškemu dekanu z dne 15. 2. 1911.

³¹ Ibidem.

³² ADG, Uggowitz, Personalna mapa: Dienst-Tabelle; prim. tudi Mario Gariup, I parroci di Ugovizza, str. 163.

³³ Bogo Grafenauer, Kanalska dolina, str. 7–8.

³⁴ O Valentinu Matevžiču (Žrelec, 6. 1. 1851 – Ovčja vas, 20. 8. 1911), župniku v Ukvah od 6. 12. 1900, glej: Mario Gariup, Persone e vicende di un paese delle Alpi Giulie occidentali. Valbruna (Appunti per la storia), Società Cooperativa Editrice DOM, Cividale del Friuli 1998, str. 212; Mario Gariup, I parroci di Ugovizza, str. 155–160.

³⁵ Tudi Franc Holec (Vrbno na Češkem 13. 2. 1867 – Radiše 2. 6. 1932) je bil kot Kukačka po rodu Čeh. Po končanem bogoslovju v Celovcu (posvečen je bil 2. 5. 1891 v Celovcu) je kot kaplan služboval v Hodišah in Svečah (v poletnih mesecih je oskrboval Sv. Višarje), bil provizor v Mežici in kaplan v Velikovcu (tu je bil med soustanovitelji Slovenske posojilnice), nato pa je (zaradi znanja jezikov) dobil mesto župnika v Naborjetu. Po izbruhu vojne z Italijo 1915 je moral (skupaj s prebivalci) zapustiti Naborjet. Umrli je v Radišah. Prim. Naši rajni duhovniki, str. 76–81; Mario Gariup, I parroci di Ugovizza, str. 161–162.

³⁶ ADG, Uggowitz, IV/1: Gottesdienst.

³⁷ ADG, Uggowitz, V/2. Promemoria, 17. 12. 1914, Jožef Kukačka.

nov. Le-te je v pismu na ordinariat krške škofije 24. decembra 1913 (v njem je zaprosil za dovoljenje organiziranja svetega misijona, ki da ga v Ukvah ni bilo že od leta 1874) opisal takole: "Je tukaj precej mož, ki veliko let niso bili pri sv. spovedi, pijanstvo, celo pri ženskah, huda nasprotstva in sovraštvo, tatvine; pogosti sprejem sv. zakramentov nekaj neslišane; šele z vpeljanjem 'Marijinega vrta' za šolarje je od junija število obhajancev precej naraslo. Služba božja je sicer dobro obiskana, a to se smatra pri vseh za višek krščanske popolnosti."³⁸ Hkrati s pastoralnim delom je Kukačka poskušal okrepiti vlogo slovenščine, saj po njegovem mnenju farani Ukev "nemško prav ne znajo".³⁹

Takoj po prihodu v Uke se je župnik Jožef Kukačka vrgel na delo. S pomočjo faranov in (sprva tudi) občine je uredil krajevno pokopališče pri cerkvi, ki ga je bila uničila huda povodenj oktobra 1909,⁴⁰ hkrati pa reguliral ukovski potok.⁴¹ Sredi leta 1913 je ustanovil Marijin vrt za šolarje⁴² in ob koncu istega leta obnovil cerkveno streho. Januarja 1914 je organiziral sveti misijon⁴³. Sredi junija 1914 je ustanovil Bratovščino Jezusovega srca⁴⁴, decembra 1914 pa še dekliško Marijino družbo, v katero se je ob ustanovitvi vpisalo 12 deklet.⁴⁵

Za versko življenje in slovenščino vneti Jožef Kukačka je spričo svojega delovanja kmalu postal trn v peti tedanjega ukovskega župana Franza Ehrlicha in njegovih somišljenikov v občinskem odboru. Spor med župnikom in županom se je zaostрил zaradi Kukačkovega vztrajanja pri slovenskem uradovanju (pošiljanja slovenskih dopisov občinskemu odboru, ki je razglasil za uradni jezik nemščino), zlasti pa zaradi "slovenskih vpisov" v matične knjige, s katerimi naj bi po mnenju župana "sloveniziral" nemška imena. Manj kot leto po prihodu se je Kukačka že prijel sloves najnevarnejšega človeka za Uke in "menda za vso Kanalsko dolino".⁴⁶ Zaradi slovenskega uradovanja in vodenja matičnih knjig v slovenščini ga je župan "skušal očrtniti pri knezoškofu"⁴⁷ in pri posvetnih oblasteh. Potem, ko je septembra 1912 poslanec Dreyhorst v koroškem deželnem zboru postavil interpelacijo v zvezi z Kukačkovim vodenjem matičnih knjig v slovenskem jeziku, je okrajno glavarstvo Beljak dvakrat (27. novembra 1912 in 23. junija 1913) opravilo revizijo matrik v Ukvah⁴⁸. Toda župan Ehrlich je Kukački nagajal tudi na različne druge načine. Lep primer nekorektnega postopanja ukovskega župana zoper lokalnega župnika se je zgodil poleti 1912, ko je Ehrlich prijavil Kukačko žandarmeriji in okrajnemu glavarstvu v Beljaku, češ da na občini ni "pravočasno" naznanil bivanja "tujcev" pri njem. ("Tujci" so bili Kukačkov brat in sestra s tremi otroki, ki so prišli na obisk bratu s Češke). "Dvakrat pridejo orožniki!!

³⁸ ADG, Uggowitz, IV/4: dopis Jožefa Kukačke na ordinariat krške škofije z dne 24. 12. 1913.

³⁹ ADG, Uggowitz, IV/5 Stiftungen; dopis Jožefa Kukačke na ordinariat krške škofije z dne 12. 11. 1912.

⁴⁰ ADG, Uggowitz, VIII/4 Friedhof; župnik Franc Holec iz Naborjeta, provisor v Ukvah, je že 7. 4. 1910 v dopisu ordinariatu poročal, da se je ob poplavi 7. 10. 1909 v potok Ukva zrušil del pokopališkega zidu, s čimer je nastala nevarnost za cerkveni zvonik. Zato je zaprosil ordinariat, naj čimprej izvede nujna gradbena dela na cerkvi in pokopališču.

⁴¹ ADG, Uggowitz, VIII/1; dopis Jožefa Kukačke z dne 6. 5. 1913.

⁴² ADG, Uggowitz, IV/4: dopis Jožefa Kukačke na ordinariat krške škofije z dne 24. 12. 1913.

⁴³ ADG, Uggowitz, IV/4 Ausserord. Seelsorg. Veranstaltungen; poročilo Jožefa Kukačka o sv. Misijonu na ordinariat z dne 19. 2. 1914.

⁴⁴ ADG, Uggowitz, V/1. Promemoria. Ustanovitev brat. presv. Jezus. srca, Jožef Kukačka, 10. 7. 1914; v promemoriji je Kukačka zapisal, da je tovrstna bratovščina v Ukvah delovala v času župnika Jožefa Skarbina (1867–1879).

⁴⁵ ADG, Uggowitz, V/2. Promemoria, 17. 12. 1914, Jožef Kukačka.

⁴⁶ Mir, 20. 7. 1912; Mario Gariup, I parroci di Ugovizza, str. 168–169.

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ Prim. Janko Pleterski, Politično preganjanje Slovencev v Avstriji 1914–1917, Viri 2, str. 154.

V hišo poizvedovat, kdo da so tujci! Izvedeli so imena, in g. župnik je mislil, s tem je stvar v redu! Žandarmerija je zatožila g. župnika na okrajno glavarstvo v Beljak, in od Beljaka je dobil župan Ehrlich nalog, da mora župnika zaslišati zaradi tega strašnega prestopka. Župnik res uboga gospoda župana ter pride 2. avgusta k županu! Župan ga začne izpraševati in župnik hoče povedati kako in kaj! A glej tiča! Ko sliši župan slovensko besedo, skoči pokonci, kot bi ga pičil gad, se pridušuje, da mora župnik nemško govoriti, in več enacih klobasarij! Župan Ehrlich, ki je vedno med Slovenci, ki je rojen Slovenec, ki mora dan na dan govoriti slovenski, naenkrat noče z domačim župnikom govoriti slovenski. – Župnik mora iti proč, in kaj se zgodi? Župan Ehrlich, ukovski župan, zatoži svojega lastnega župnika... v Beljak na okrajno glavarstvo! Okrajno glavarstvo takoj pokliče župnika z javno dopisnico za 8. avgusta v Beljak, 'wegen Übertretung der Meldvorschriften.' Z našim župnikom se postopa, kot se sicer postopa s kakim ciganom, s kakim pobom! Ljudje božji, se mora hodit v Beljak zagovarjat radi tega, ker ni naznanil svojih znancev?!! To je naravnost nečuveno!"⁴⁹

Spor med župnikom Kukačkom in županom se je še bolj zaostрил pred občinskimi volitvami spomladi 1913, ki so "za krščansko slovensko stranko v obeh razredih slabo izpadle".⁵⁰ Ko so po volitvah Slovenci kar dvakrat vložili rekurz zaradi volilnih mahinacij, je Kukačka postal glavna tarča napadov nemške stranke, saj naj bi bil po njenem mnenju glavni agitator na slovenski strani. "Naj bolj na potu je našim nemčurjem gospod župnik, ki bi ga najrajše videli zaprtega v cerkvi ali v župnišću", je po volitvah zapisal koroški Mir.⁵¹ In dodal: "...ker pa tega še ne morejo, zato se trudijo v svoji ljubosumnosti ga na vse mogoče načine pri predstojnikih očrnuti, le da bi se tega češkega trdoglavca znebili, ker le ta kali v občini mir... Akoravno imajo nasprotniki bistre oči in vedno tuhtajo, vendar ne morejo najti pri njem nobene druge ovčje napake, kakor te, da se meša v politiko; to bi imel biti papežev rezervat."⁵² Nemško-nacionalna gonjo zoper odločnega in narodno zavednega župnika po volitvah je dosegla enega izmed viškov v dopisu iz Ukev v listu Freie Stimmen 17. maja 1913 (z naslovom Slowenische Kulturträger und Früchte slowenischer Verheztung), v katerem je neznani dopisnik Kukačko obtožil nenehnega nacionalnega hujskanja (tudi pri zadnjih občinskih volitvah) in sovraštva do drugače mislečih. Na članek je Kukačka odgovoril v obsežnem dopisu v Miru⁵³ in v njem podal celotno "zgodovino" spora z županom in občino. Po njegovem mnenju se je začela gonja zoper njega kmalu zatem, ko so ukovski "nemški" veljaki videli, da se noče dati vpreči "v nemčurski jarem". "Povod za to jim je dalo slovensko uradovanje; to pa je bil vnebovpijoč greh, ki kliče na maščevanje. Kako pa pametno začeti? A bistra glava hitro vse najde. Šla je pritožba na višje oblasti, ker nisem na županov poziv hitro odstranil iz cerkve umetne rože zaradi varnosti pred ognjem. Malo pozneje ni imel naš občinski odbor nujnejšega posla kakor v seji nemščino kot uradni jezik v občini določiti, in ker še to ni nič pomagalo, torej koj naravnost na prevzvišenega knezoškofa, naj bi me prisilil nemško uradovati, ker da le jaz v občini kalim mir. Ali je bil to dokaz ljubezni, ko me je g. župan zatožil pri c. kr. oblasteh, ker nisem naznanil poseta svojih sorodnikov in mi s tem napravil veliko nepotrebnih potov in stroškov? (...) Kdo se je pritožil zaradi slovenskih matičnih izvlečkov, v katerih so slovenska imena pravilno pisana? Kdo je povzročil interpelacijo g. Dreyhorsta v deželnem zboru zaradi 'pačenja imen' in

⁴⁹ Mir, 10. 8. 1912; Mario Gariup, I parroci di Ugovizza, str. 170–171.

⁵⁰ Mir, 12. 4. 1913; Mario Gariup, I parroci di Ugovizza, str. 175.

⁵¹ Ibidem.

⁵² Ibidem.

⁵³ Mir, 31. 5. 1913; Mario Gariup, I parroci di Ugovizza, str. 175–177.

intervencijo celo pri deželnem predsedniku? Kdo je klical torej vse posvetne oblasti proti meni? Kdo je oblastno klical name c. kr. komisarja, da pregleduje pri meni matrike? Nič protipostavnega, ampak le to, da slovensko pišem in da slovenska imena slovensko, nemška pa nemško pišem. Kdo je povzročil predrzno vlogo in zahtevo na c. kr. okrajni šolski svet, ki naj mi zaukaže poučevati krščanski nauk v nemškem jeziku zavoljo komaj petih otrok? Kdo me je zatožil pri obojni oblasti, da svojevoljno delim ubogim podporo in da sem neki ženi odrekel le zato, ker je Nemka; ... Kdo je hujskal stranke, naj zahtevajo nemške rodbinske izkaze, češ, da bom sicer le jaz kriv, če ne bodo fantje od vojaščine oproščeni." Kukačka je v dopisu sicer priznal zasluge ukovskega župana pri odpravljanju posledic povodnji, pri zidavi nove šole, vodovoda in župnišča, toda hkrati odločno zavrnil možnost, "da bi moral župnik vse krivice in udarce zaradi županovih zaslug mirno požreti in menda še hrbet nastaviti za nove." Na koncu je pomiloval neznanega dopisnika, "čigar zibelka je stala v slovenski hiši in vasi", ki zahteva svobodo le zase, ne privošči pa jo tudi drugim: "Če pa ne ve pravega pomena besede svoboda, naj k meni pride; ga z veseljem podučim. Ako pa mu je pretesno pri nas za razširjanje svojih brezverskih načel in enake kulture, naj gre pa v deželo prostosti v Ameriko, tukaj ne bo zanj velika škoda."

Septembra 1913, ko je Kukačka (na poziv okrajnega glavarstva) od občinskega odbora zahteval, da prispeva svoj delež sredstev za obnovo razpadajoče cerkvene strehe,⁵⁴ je spor med županom in župnikom dobil nove razsežnosti. V dopisu na knezoškofijski ordinariat 29. septembra 1913 je Kukačka trditve župana, češ da je občina trenutno zelo zadolžena (in torej ne more prispevati k obnovi cerkvene strehe), označil z besedami: "Res je, da je občina močno zadolžena, toda krivdo za to nosi vsemogočni gospod, ki želi s svojim nagnjenjem po zaslugah zgraditi vse, pri tem pa računa na vse možne in nemožne subvencije, čeprav morajo vse to na koncu plačati farani, kot recimo vodovod in veliko nemško šolsko palačo za 70 slovenskih otrok. Nič čudnega torej, da je občina pred polomom, in to zahvaljujoč cerkvi sovražne, nemškonacionalne politike našega samodržnega paše, ki mu je bolj pri srcu nemški šulferajn in germaniziranje slovenskih imen, kot pa cerkev s slovenskim bogoslužjem."⁵⁵

Nasprotja med župnikom in nemško-nacionalnim občinskim odborom pa so se do skrajnosti zaostri na začetku leta 1914, ko je agilni Kukačka med 18. in 25. januarjem 1914 po 40-letih v Ukvah spet organiziral sveti misijon. Razloge, spričo katerih se je odločil organizirati sveti misijon, je v poročilu ordinariatu označil z besedami: "Velika je bila potreba duhovnega preporoda, ker v tej dolgi dobi so se ugnezdile marsikateri razvade, zaredila se je mlačnost in površnost v verskem življenju vsled pomanjkanja pridig in krščanskih nauk; večina je še globoko verna, toda vse je preplitvo. Vsi poskusi poživiti tleče iskrice niso imeli

⁵⁴ ADG, Uggowitz, VIII/1 Kirche; že po komisijskem ogledu okrajnega glavarstva 4. 5. 1910 so v Ukvah sklenili ustanoviti gradbeni odbor za popravilo cerkvene strehe. V njem so bili Janez Ehrlich, Matevž Moschitz, Janez Oman, naborjetski župnik Franc Holec in Hugo Bayer. Stroške popravili naj bi si na enake dele razdelili: cerkveni patron, občina in župnija. Toda popravilo cerkvene strehe, za katerega se je od svojega prihoda v Ukve 1. 5. 1911 na moč prizadeval Kukačka, se je na moč zavleklo. Mir je 29. 6. 1912 poročal, da v Ukvah že dolgo časa vsi čakajo, "da se bode začelo z reguliranjem potoka in potem s kritjem strehe; bilo je tukaj več komisij, še celo lani sam gospod deželni predsednik je videl nujno potrebo; lani pred volitvijo v državni zbor so bili naši volilci pitani z obljubami, kaj vse bo g. državni poslanec dr. Waldner storil, da bo skrbel za cerkev, regulacijo in druge reči; a dozdej je vse tiho..." Šele septembra 1913 je okrajno glavarstvo od občine in župnika zahtevalo, naj takoj začnejo z obnovitvenimi deli. Toda ukovski župan je v dopisu na knezoškofijski ordinariat z dne 24. 9. 1913 potožil, da je od leta 1908 občina zgradila vodovod, novo šolo, farovž in zid okoli pokopališča, zaradi česar je na moč zadolžena, medtem ko ima župnijska cerkev v Ukvah za 12.544 K premoženja.

⁵⁵ ADG, Uggowitz, VIII/1 Kirche; dopis Jožefa Kukačke na knezoškofijski ordinariat z dne 29. 9. 1913.

trajnega uspeha; brezdvomno je pijančevanje, posebno žganjepitje prava kuga, ki vse dobre kali uničuje in ljudstvo nima več moči se moralno vzdigniti. Ne malo krivdo nesejo tudi liberalni gostilničarji (5), pravzaprav žganjarji, dušni mesarji, ki celo v prepovedanem času plesse napravljajo pod vodstvom županovim, gostilničarjem, ki daje k vsemu svoj Placet; večkrat pa se priredi ples v 2 gostilnah obednem. Razven tega naša vsenemško-puncirana boga boječa vaška inteligenca z svojim sebe vrednim priveskom: soc. demokrati, ki vsi po svojem 'receptu' ljudstvo rešujejo. – Zoper to dvojno vladajočo 'kliko' stoji tukaj župnik popolnoma osamljen v boju proti tolikim, mogočnim sovražnikom. Zato ni bilo drugega boljšega in izdatnejšega sredstva kakor sv. misijon."⁵⁶ Na sveti misijon je prizadevni župnik svoje ovčice dobro pripravil: "Ko je bil čas zanj zagotovljen, vse dobromisleče ljudstvo ga je toplo pozdravilo in težko pričakovalo, ker sami so spoznali njegovo nujno potrebo in da bo pred vsem treba začeti z mladino. V ta namen so bili tudi verniki 2 meseca prej pripravljani v krščanskih naukih in vzpodbujani k goreči molitvi za dober uspeh sv. Misijona".⁵⁷ Toda tudi župnikovi nasprotniki so se na misijon dobro pripravili, seveda po svoje: "...njihova priprava je obstala namreč v plesu, ki so ga priredili ravno v nedeljo pred sv. misijonom. Ker ga niso mogli preprečiti, zato so zopet pridno skrbeli s tem, da so kot boljši kristjani napravili dne 1. svečana, torej še praznikom: Feuerwehkränzchen; bržkone s tem namenom, da bo misijon pokopan."⁵⁸ Zato se je prizadevni župnik obrnil na župana, "naj prekliče dovoljenje, a vse ni nič pomagalo, da, celo z tem večjo intenzivnostjo in moralno silo so delali za veliko udeležbo, zlasti pa so imeli naperjeno na žensko mladino. Toda, hvala Bogu, skoraj vsa dekleta z malimi izjemami so ostale zveste pri sv. misijonu storjenemu sklepu, plesu se odpovedati in vstopiti v Marijino družbo, ki se bo v juniju ustanovila; zbralo se jih je dosedaj 16 najbrihtnejših deklet, za naš kraj in naše razmere veliko število."⁵⁹ Tako je nasprotnikom uspelo odtegniti od misijonskih pridig le okoli 50 faranov, od tega "20 samostojnih mož, 20 fantov in ostali so ženski svet z pijankami vred."⁶⁰

Kmalu po koncu misijona, zaradi katerega je bila po njegovem mnenju "v največji nevarnosti" le "nemčurska gospoda z gostilničarji in pijanci vred",⁶¹ pa se je Kukačka še bolj zapletel v spore s svetnimi oblastmi. Neposredno po misijonu je okrajno glavarstvo Beljak od njega spet zahtevalo, da določi dan za revizijo matrik, čemur pa je Kukačka (sklicujoč se na odločbo državnega sodišča z dne 17. januarja 1913) odločno ugovarjal. Toda okrajno glavarstvo, ki je bilo mnenja, da so župniki glede "matrik državni, politični oblasti podrejeni opravitelji", mu je zapretilo s prisilno revizijo matrik, zaradi česar je Kukačka knezoškofijski ordinariat zaprosil za varstvo pred šikanami.⁶² V istem času pa je dosegel vrelišče tudi spor z ukovskim občinskim odborom. Poročilo vladne komisije o preganjanju Slovencev na Koroškem (z dne 25. aprila 1918) je glavni razlog spora videlo v tem, da je Kukačka v pisnem občevarju z oblastmi in občinami uporabljal le slovenščino in v njej vodil tudi matične knjige.⁶³ Zaradi tega naj bi na začetku maja 1914 ukovski občinski

⁵⁶ ADG, Uggowitz, IV/4 Ausserord. Seelsorg. Veranstaltungen; poročilo Jožefa Kukačka o sv. Misijonu na ordinariat z dne 19. 2. 1914.

⁵⁷ ADG, Uggowitz, IV/4 Ausserord. Seelsorg. Veranstaltungen; poročilo Jožefa Kukačka o sv. Misijonu na ordinariat z dne 19. 2. 1914.

⁵⁸ Ibidem.

⁵⁹ Ibidem.

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ Ibidem.

⁶² ADG, Uggowitz, III/1 Personalien; dopis Jožefa Kukačke na knezoškofijski ordinariat 6. 5. 1914; prim. tudi Janko Pleterski, Politično preganjanje Slovencev v Avstriji 1914–1917, Viri 2, str. 154.

⁶³ Janko Pleterski, Politično preganjanje Slovencev v Avstriji 1914–1917, Viri 1, Ljubljana 1980, str. 55.

odbor na županov predlog od deželne vlade (in le-ta od knezoškofijskega ordinariata krške škofije) zahteval, da župnika Jožefa Kukačka premestijo. Občinski odbor je v pritožbi, ki jo je podpisalo večje število občanov, svojega župnika naslikal v črnih barvah. Jožef Kukačka naj bi ne bil le verski fanatik in samovoljnež, ampak tudi glavni in edini povzročitelj (političnega in nacionalnega) razdora v vasi. Z rabo slovenščine v pisnem občevarju naj bi namreč nenehno hujskal farane in netil nacionalni prepir, obenem pa naj bi se obnašal na moč samovoljno, saj da je brez razloga iz službe odpustil cerkovnika (organista in mežnarja) Lorenza Krakerja.⁶⁴

Na obtožbe je Kukačka odgovoril v pismu knezoškofijskemu ordinariatu 6. maja 1914. V njem je najprej zaprosil "varstva proti vmešavanju se župana v čisto cerkvene stvari pri nastavljanju ozir. odstavljanju cerkovnika in orglavca,"⁶⁵ nato pa ostro okrcal župana in njegovo proticerkveno delovanje: "Ta gospod, ki se nič ne gane, kadar gostilničar celo v prepovedanem času plese napravlja, in še drugače podpira razuzdanost pri mladini ter sam ali po svojih pristaših odvrča dekleta od Mar. družbe in tako naravnost podira sad sv. Misijona, se predrzne po občinskem slugi pobirati podpise proti meni, toda tako, da skoraj nihče ni vedel, za kaj se gre, ker bi sicer ne dobili nobenega skoraj podpisa, ako bi bili vedeli, da se gre proti moji osebi; to je očitna uradna goljufija. Takšen je način boja pri nasprotnikih."⁶⁶ V sklepu je odpust cerkovnika argumentiral z besedami: "Podpisani je v omenjenem slučaju ravnal v sporazumu z obema cerkvenima ključarjema in šele po dolgem preudarku se je odločil za ta korak, akoravno je dobro vedel, da si s tem nakoplje sovraštvo vseh, ki se niti sv. misijona niso udeležili in celo proti njemu hujskali, vendar je moral tako storiti, ker je ta cerkveni služabnik delal naravnost proti meni ali bolje rečeno: podiral moje delovanje na povelje g. župana..."⁶⁷

Toda v silovitem spopadu z občinskim odborom Kukačka ni ostal sam. 21. maja 1914 je 35 Ukljanov v obsežnem dopisu na knezoškofijski ordinariat takole ovrglo trditve župana in občinskega odbora. "Ni res, da je g. župnik vzrok hujskanja vsled rabe slovenskega jezika v pismenem občevarju z občinskim uradom, ampak le skrajna nestrpnost županova proti župniku, ker noče in tudi nikakor ne more biti njegovega mišljenja. Da je pismeni slovenski jezik tudi v Ukvah razumljiv, spričuje sam g. župan, ker dobro razume slovenske pridige in tudi slovenske vloge, ki od drugod prihajajo, rešuje. – Ni res, da ni v občini nobenega miru, odkar je sedanji g. župnik v Ukvah, res pa je, da že nekaj desetletij ni nobenega miru v občini, celo v tistih letih, ko Ukve niso imele nobenega lastnega dušnega pastirja, torej je treba povzročitelje nemirov kje drugje iskati, namreč v raznih krivicah, ki jih prizadeva vladajoča manjšina slovenski večini; sploh pa se g. župnik v občinske zadeve čisto nič ne vmešava. – Ni res, da je g. župnik z odpustitvijo cerkovnika neusmiljeno ravnal, ker baje ne more svoje matere podpirati; res pa je, da po spričanju obeh cerkvenih ključarjev je bil do njega preveč dober in do skrajnosti prizanesljiv... Ker pa je oviral župnikovo delovanje in tudi v drugih rečeh bil nemaren, je bil g. župnik primoran takega cerkvenega služabnika... iz službe odpustiti. – Zatorej obsojamo soglasno in energično to grdo in nezaslišano gonjo zoper g. župnika, s katerim smo vsi zelo zadovoljni, ter neumorno deluje na prižneci, v spovednici, v šoli, ter marljivo skrbi za mladino in lepoto hiše božje. Najbolje spričevalo pa

⁶⁴ Pritožbe občine Ukve z zahtevo po Kukačkovi premestitvi med gradivom nisem našel; prim. tudi Janko Pleterski, *Politično preganjanje Slovencev v Avstriji 1914–1917*, Viri 1, str. 55; Viri 2, str. 155.

⁶⁵ ADG, Uggowitz, III/1 Personalia; dopis Jožefa Kukačka na knezoškofijski ordinariat z dne 6. 5. 1914.

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ Ibidem.

mu je dal sam g. župan z izjavo, da tako pridnega duhovnika še nikoli niso imeli v Ukvah, kakor je g. Kukačka.”⁶⁸

Zagovorniki župnika s Sebastijanom Errathom na čelu, ki so v sklepu svojega pisma še zapisali, da mnogi Ukljani, ki so podpisali zahtevo občine po odpoklicu župnika, sploh niso vedeli kaj podpisujejo (oz. so se nanjo podpisali iz strahu pred županom),⁶⁹ so prispevali k temu, da se je zaradi nasprotujočih si trditev obeh strani vodstvo krške škofije kmalu odločilo, da razišče spor. 7. junija 1914 sta se v Ukve odpravila trbiški dekan Valentin Kraut in naborjetski župnik Franc Holec in se na terenu prepričala, da glavni in edini krivec za razdor nikakor ni Jožef Kukačka. V poročilu, ki ga je 20. junija 1914 na kapitularni konsistorij poslal Valentin Kraut⁷⁰, sta se oba “preiskovalca” nedvoumno postavila na stran župnika Kukačke. Dekan Kraut je že v uvodu ugotavljal, da ljudje v resnici niso vedeli, kaj podpisujejo, ko so se podpisali pod protest občine zoper župnika. Menil je, da je župnik Kukačka upravičeno odpustil organista in mežnarja Lorenza Krakerja, saj je le-ta zanemarjal službo in bil nagnjen k pijančevanju. Kraut je v poročilu ovrgel tudi županove očitke, češ da Kukačka slovenizira nemška imena pri vodenju matrik, saj da so Ukve večinsko slovenska župnija. Vseeno pa je z župnikom Holecem Kukački svetoval, naj v izogib nacionalnim preprirom pri verouku posebno pozornost nameni šestim nemškim šolarjem⁷¹. V skladu s Krautovim poročilom pa se knezoškofijski ordinariat ni odločil za premestitev Kukačke,⁷² o čemer je 27. junija 1914 obvestil deželno vlado⁷³.

Toda Kukačka je bil prepričan v svoj prav in je nadaljeval s pastoralnim delom, ki je očitno motilo njegove nemško nacionalne nasprotnike. Med 19. in 21. junijem 1914 je v Ukvah organiziral slovesno tridnevnic, ob sklepu katere (21. junija 1914) so ustanovili Bratovščino presv. Srca Jezusovega.⁷⁴ Tridnevnic, na kateri je pater Janez Pristov iz Družbe Jezusove iz Ljubljane v sedmih poljudnih govorih razložil bistvo, namen in koristi bratovščine, je po Kukačkovem mnenju nadvse uspela: “Vkljub poletnemu času, ko je na polju veliko dela in precej ljudi na planini, se je vendar tridnevnic udeležilo precejšnje število faranov.”⁷⁵ V dveh tednih po ustanovitvi naj bi se v bratovščino vpisalo 56 faranov, od tega 20 moških, kar je Kukačka navdalo z upom, “da se z pogostnim sprejemanjem sv. zakramentov povrne v našo razdvojeno župnijo polagoma zopet zaželjeni mir in edinstvo in da se zanemarjeno versko življenje zopet poživlji...”⁷⁶ Z istim namenom je neposredno po uspešni tridnevnic 28. junija 1914 na knezoškofijski kapitularni konsistorij naslovil prošnjo, da mu dovolijo 15. avgusta 1914 v župniji Sv. Filipa in Jakoba v Ukvah ustanoviti dekliško Marijino društvo.⁷⁷ Toda zaradi zapletenih političnih razmer in izbruha vojne mu je Marijino društvo, katere temeljni namen je bil “dekleta v nevarnih letih mladosti pod vodstvom

⁶⁸ ADG, Uggowitz, XIII/2 Messner; dopis več občanov Ukev na knezoškofijski ordinariat z dne 21. 5. 1914.

⁶⁹ Ibidem.

⁷⁰ ADG, Uggowitz, dopis dekana Valentina Krauta z dne 20. 6. 1914.

⁷¹ Ibidem.

⁷² Janko Pleterski, Politično preganjanje Slovencev v Avstriji 1914–1917, Viri 1, str. 55; Viri 2, str. 155.

⁷³ Ibidem.

⁷⁴ ADG, Uggowitz, V/1. Promemoria. Ustanovitev brat. presv. Jezus. srca, Jožef Kukačka, 10. 7. 1914; v promemoriji je Kukačka zapisal, da je tovrstna bratovščina v Ukvah delovala v času župnika Jožefa Skarbina (1867–1879).

⁷⁵ Ibidem.

⁷⁶ Ibidem.

⁷⁷ ADG, Uggowitz, V/2, Kongregation; dopis Kukačka na knezoškofijski kapitularni konsistorij z dne 28. 6. 1914.

Marijinim ohraniti na poti nedolžnosti in pobožnosti”⁷⁸, ustanoviti šele 8. decembra 1914.⁷⁹ V promemoriji, ki jo je 17. decembra 1914 poslal na škofijo, je zapisal, da so ustanovitvi prve Marijine družbe v Kanalski dolini (vanjo se je takoj vpisalo “12 poštenih deklet”) nasprotovali mnogi nemško usmerjeni prebivalci Ukev: “Da je bilo že pred njeno ustanovitvijo mogočnih nasprotnikov, ni treba omenjati; vsaj ravno isti, ki neprestano ovaja župnika pri predstojnikih zaradi rabe slovenščine v uradovanju, se je najbolj odlikoval v odvrčanju deklet od Marijine družbe, češ, ‘škoda je za dekleta’; za one pa, ki hodijo pridno na plese, ni nobena škoda!?” In dodal: “Iz tega se jasno razvidi, da narodni nasprotniki so ob ednem nasprotniki vere in krščanske morale.”⁸⁰

Do poletja 1914 se je Jožef Kukačka uspešno spopadal z lokalnimi nemško-nacionalno usmerjenimi veljaki in bil pri tem deležen tudi podpore vodstva krške škofije s škofom Balthasarjem Kaltnerjem na čelu⁸¹. Toda kmalu po izbruhu prve svetovne vojne, ko se je na Koroškem začelo načrtno preganjanje nacionalno zavednih Slovencev⁸², zlasti slovenske duhovščine, so se tudi zanj razmere bistveno spremenile. Ko je 9. septembra 1914 na železniški postaji Žabnice-Višarje zahteval vozovnico do Ukev v slovenskem jeziku, in se sprl z uradnikom, ki je od njega zahteval, da mu pove cilj potovanja v nemščini, ga je beljaška državna železniška direkcija pri knezoškofijskem ordinariatu obtožila nacionalnega hujskanja in srbofilskih tendenc.⁸³ Ko je konec istega meseca znova zavrnil zahtevo okrajnega glavarstva Beljak z dne 22. septembra 1914, naj mu predloži izkaz vseh ranjencev iz let 1911–1914 “v svrhu izpolnitve občinskih matrik”⁸⁴, si je nakopal jezo državnih oblasti. Ko pa se je ob cesarski proslavi 2. decembra 1914 ob petju državne himne v nemščini (domnevno) demonstrativno odstranil z oltarja⁸⁵, se je dokončno znašel na državni in vojaški listi sumljivih.

Glede na poročilo okrajnega glavarstva Beljak z dne 11. februarja 1915, so se nasprotja med župnikom Kukačko in ukovskim občinskim odborom le še zaostrovala,⁸⁶ Kukačka pa

⁷⁸ Ibidem. Pravila dekliške Marijine družbe v Ukvah.

⁷⁹ ADG, Uggowitz, V/2. Promemoria, 17. 12. 1914, Jožef Kukačka.

⁸⁰ Ibidem.

⁸¹ Po Kahnovi demisiji 1910 je do začetka prve svetovne zavzemal krški škofijski prestol salzburški pomožni škof Balthasar Kaltner. Prim. Feliks J. Bister, Kulturnopolitični pregled celovškega cerkvenega dogajanja in katoliškega mišljenja, v: Od Maribora do Trsta 1850–1914. Zbornik referatov, Maribor 1998, str. 323.

⁸² Prim. Janko Pleterski, Koroški Slovenci med I. svetovno vojno, v: Koroški plebiscit, Ljubljana 1970, str. 76 sl.

⁸³ ADG, Uggowitz, I/1 Slovenenfrage; dopis državne železniške direkcije Beljak z dne 16. 9. 1914 na knezoškofijski konsistorij; Kukačka naj bi od uradnika, ki ni razumel slovensko, vztrajno zahteval vozovnico v slovenščini, in to na tak način, da so druge na vlak čakajoče osebe, med njimi dva carinika, “dem Pfarrer als verbissenem Slaven den Weg nach Serbien wiesen.” Kmalu zatem naj bi v čakalnico stopil duhovnik Lambert Ehrlich, ki je prisotne opomnil, da bi v Žabnicah morali uradovati nemško in slovensko. Direkcija je ob tem dodala, da se prebivalci Žabnic in okolice doslej še nikoli niso pritožili zaradi vodenja postaje Žabnice-Višarje. Takšne pritožbe se pojavljajo šele v zadnjem času, in sicer zaradi hujskanja duhovščine. Župniki, ki odlično obvladajo nemško, z zahtevo po slovenskem uradovanju otežujejo delo uslužbencev in sejejo razdor med prebivalce.

⁸⁴ ADG, Uggowitz, VI/2 Matriken; v dopisu na knezoškofijski kap. konsistorij z dne 28. 9. 1914 je Kukačka zapisal, da tovrstnih zahtev okrajno glavarstvo doslej še ni postavljalo in da se mu zdi, da gre za šikane svetnih oblasti. Ob tem je zapisal, da je “že enkrat iz posebne prijaznosti ustregel želji občinskega predstojnika, kar je ta le zlorabil z ovadbo zoper njega”. Omemba se nanaša na pritožbo občinskega odbora iz maja 1914 z zahtevo po njegovem odpoklicu, ko je bil eden izmed argumentov župana zoper njega, da v matičnih knjigah slovenizira imena.

⁸⁵ Janko Pleterski, Politično preganjanje Slovencev v Avstriji 1914–1917, Viri 1, str. 55; Viri 2, str. 155.

⁸⁶ Ibidem.

je bil tudi na udaru žandarmerije in vojaških oblasti, ki so po vstopu Italije v vojno prevzele oblast na Koroškem v svoje roke.⁸⁷ 16. maja 1915 je ukovska žandarmerija svojim nadrejenim v Beljak poslala poročilo o razgovoru treh žensk v Ukvah, ki da so glavnega krivca za vojno videle v Nemčiji, in krivdo za takšno njihovo mišljenje pripisala župniku Kukački. Splošno naj bi bilo namreč znano, "daß der Pfarrer Josef Kukačka ein fanatischer Slave und Hasser des Deutschtums ist. Er zeigt dies ganz offen, indem er nur mit den slavisch gesinnten Ortsbewohnern in Uggowitz verkehrt und sich ausschliesslich nur den slovenischen Sprache in Wort und Schrift auch amtlich bedient, obgleich er auch der deutschen Sprache gut mächtig ist."⁸⁸ Zaradi tega so ga 31. maja 1915 vojaške oblasti aretirale (obtožen je bil špijonaže, saj naj bi z ukovskega zvonika Italijanom pošiljal nekakšne svetlobne znake)⁸⁹ in ga za 66 dni zaprle.⁹⁰

Čeprav je 15. junija 1915 krški knezoškof Adam Hefter posredoval zanj pri vojaškem komandantu v Beljaku⁹¹ in ga je razsodba vojaškega sodišča v Gradcu 4. avgusta 1915 oprostila obtožbe (kršitve člena 238 vojaškega kazenskega zakonika)⁹², se njegova trnova pot ni končala.

Čeprav so bile Ukve – zaradi bližine fronte – po italijanski napovedi vojne Avstro-Ogrski evakuirane in je Kukačka živel v Suhi pri Pliberku, je koroški deželni predsednik grof dr. Karl Lodron–Laterano 22. julija 1916 od knezoškofa Adama Hefterja direktno zahteval, naj ga – zaradi njegovega protinemškega in nepatriotičnega delovanja – odstrani iz ukovske župnije. Med razlogi za odstranitev "osovraženega" župnika je med drugim navedel: "Kukačka ist seiner Gesinnung nach nicht nur ausgesprochen slavisch denkend, fühlend und handelnd, sondern zeigt auch bei allen Gelegenheiten eine ganz ausgesprochene Abneigung gegen alles deutsche."⁹³ Zaradi svojega nacionalnega delovanja naj bi bil Kukačka – tako deželni predsednik dr. Karl Lodron – izjemno nepriljubljen pri večini fara-

⁸⁷ Prim. Janko Pleterski, Koroški Slovenci med I. svetovno vojno, v: Koroški plebiscit, Ljubljana 1970, str. 74.

⁸⁸ Janko Pleterski, Politično preganjanje Slovencev v Avstriji 1914–1917, Viri 1, str. 55.

⁸⁹ Janko Pleterski, Politično preganjanje Slovencev v Avstriji 1914–1917, Viri 1, str. 55.

⁹⁰ Kukačka so aretirali in zaprli 31. maja, toda po 66 dneh zapora so preiskavo o njegovi domnevni "veleizdajalski" dejavnosti ustavili in ga 4. 8. 1915 izpustili. Prim. Janko Pleterski, Politično preganjanje Slovencev v Avstriji 1914–1917, Viri 1, str. 55; v Kukačkovi biografiji v knjigi Naši rajni duhovniki, str. 151, je netočno zapisano: "Že kar ob začetku prve svetovne vojne so ga avstrijske oblasti, ko je bil kot župnik v Ukvah, osumile veleizdajstva in ga aretirale ter nato vlačile leto dni po beljaških in celovških ječah, čeprav mu niso mogle nikake krivde dokazati." Ista napaka se pojavlja tudi v biografiji njegovega sorojaka, župnika Franca Holeca (Naši rajni duhovniki, str. 78–79), kjer beremo: "Že kar ob začetku vojne so aretirali njegovega sobrata in rojaka Čeha, župnika Kukačka, ki je bil v sosedni fari v Ukvah za župnika. Obdolžili so ga za veleizdajalca in so ga vlačili leto dni po beljaških in celovških ječah, četudi mu niso mogli ničesar dokazati".

⁹¹ Janko Pleterski, Politično preganjanje Slovencev v Avstriji 1914–1917, Viri 1, str. 55. Hefter je v pismu zapisal: "Mir als Bischof muß das Herz bluten, wenn ich sehe, daß mein Klerus ungerechtfertigter Weise des Vaterlandsverrates beschuldigt wird, und wenn ich bedenke, welch traurige Folgen in religiöser Beziehung das nach sich ziehen muss. Ich will Euer Exzellenz auch mitteilen, daß sehr vertrauenswürdige Personen, die den Verhafteten sehr gut kennen, mir versichern, daß sie ihn zu einem solchen Verbrechen für vollständig unfähig halten. Weiters sagen Kenner der Verhältnisse, daß es vollständig unmöglich ist, vom Uggowitzer Turm aus, den Italiener Signale zu geben."

⁹² ADG, Uggowitz, III/1 Discipl. Cleri; dopis koroškega deželnega predsednika grofa dr. Karla Lodrona na krškega knezoškofa dr. Adama Hefterja z dne 22. 7. 1916; pri. tudi Janko Pleterski, Politično preganjanje Slovencev v Avstriji 1914–1917, Viri 1, str. 69; Viri 2, str. 155.

⁹³ ADG, Uggowitz, III/1 Discipl. Cleri; dopis koroškega deželnega predsednika grofa dr. Karla Lodrona na krškega knezoškofa dr. Adama Hefterja z dne 22. 7. 1916; prim. tudi Janko Pleterski, Politično preganjanje Slovencev v Avstriji 1914–1917, Viri 2, str. 156.

nov Ukev: "Obwohl die Bevölkerung seiner Pfarre in nationalen Dingen friedliebend ist, kann daher nicht gehofft werden, daß der nationale Frieden auch erhalten bleibe, da Kukačka gewiß nicht geeignet ist, etwa vorhandene Gegensätze in dieser Richtung auszugleichen. Mangel an Gesetzkenntnis, an Erfahrung, Klugheit und Takt in Verbindung mit seiner nationalen Unduldsamkeit entfremdet ihn immer mehr dem Großteile der Bevölkerung und lassen daher sein Wirken nichts weniger als ersprießlich erscheinen."⁹⁴ Poleg tega naj bi Kukačka v matrikah sloveniziral nemška imena, v nasprotju z zakonskimi predpisi onemogočil okrajnemu glavarstvu vpogled vanje in se ob priliki cesarske proslave 2. decembra 1914, v času petja himne v nemškem jeziku, demonstrativno odstranil z oltarja. Zaradi tega, je na koncu zapisal deželni predsednik, naj bi bili prebivalci Ukev župniku nasprotni, saj da je več faranov in občinski odbor že leta 1914 zahteval njegovo premestitev. Koroški deželni predsednik je v pismu škofu izrecno omenil, da so njegovo premestitev iz Ukev zahtevale tudi vojaške oblasti. Kukačkov "nepatriotično držanje" naj bi bilo po mnenju Lodrona več kot zadosten razlog za njegovo takojšnjo premestitev – bodisi v obliki prostovoljne resignacije ali z uporabo papeževega dekreta maxima cura.⁹⁵

Krški knezoškof Adam Hefter je zahtevi deželnega predsednika, ki jo je podprlo tudi ministrstvo za uk in bogočastje, hitro in brez ugovorov ugodil. Po hitri in ne preveč natančni preiskavi je v dopisu deželnemu predsedniku dne 25. 8. 1916 odkrito priznal, da ima tudi sam močne pomisleke zoper ukljanskega župnika in da ga je že pozval, naj se prostovoljno odreče svoji župniji.⁹⁶ Knezoškof, ki je deželnemu predsedniku sporočil, da se Kukačka do postavljenega roka ni odločil za prostovoljno resignacijo, je Lodronu obljubil, da ga bo še enkrat pozval, naj se odreče župniji, saj bi bilo njegovo odstranitev na podlagi dekreta maxima cura veliko težje doseči. Postopek bi namreč lahko sprožil le s soglasjem dveh preiskovalcev, ki pa morata upoštevati določene roke, da se obtožencu zagotovi pravica do pritožbe. (Poleg tega ni gotovo, ali bi z navedenim postopkom dosegli njegovo premestitev). Po mnenju škofa Hefterja pa bi bilo zaradi evakuacije Kanalske doline nemogoče zaslišati priče, ki jih bo predlagal župnik, zato je še enkrat obljubil deželnemu predsedniku, da bo Kukačko poskušal pripraviti do prostovoljne resignacije: "Die Lage drängt ja nicht zu einer übereilten Entscheidung, da ja Herr Kukačka... schon seit Mai 1915 sich nicht mehr in seiner Pfarre aufhält."⁹⁷

Ponovni pritisk krškega knezoškofa Hefterja na Kukačko je prinesel uspeh. Na poziv knezoškofijskega ordinariata (23. avgusta 1916), naj se zgledi na sedežu škofije, da se bodo pogovorili o njegovi zadevi,⁹⁸ se je iz Suhe pri Pliberku napotil v Celovec in že 28. avgusta 1916 je na sedežu škofije podal "izjavo o resignaciji"⁹⁹, ki jo je krški knezoškof Hefter naslednji dan tudi sprejel.¹⁰⁰ Resignacije, ki naj bi formalno začela veljati z dnem, ko bi mu dodeli novo župnijo, sta bila nadvse vesela koroški deželni predsednik in tudi komandant armadne skupine Nadvojvoda Eugen, ki se je v pismu 31. avgusta 1916 pri deželnem predsedniku Lodronu posebej pozanimal o stanju zadeve. Koroški deželni predsednik mu je na začetku septembra lahko naznanil, da se je zadeva razpletla s Kukačkovno resignacijo.¹⁰¹

⁹⁴ Ibidem.

⁹⁵ Ibidem; prim. tudi Janko Pleterski, *Politično preganjanje Slovencev v Avstriji 1914–1917*, Viri 1, str. 69; Viri 2, str. 155–156.

⁹⁶ ADG, Uggowitz, III/1, Discipl. Cleri; dopis krškega knezoškofa Adama Hefterja deželnemu predsedniku dr. K. Lodronu z dne 25. 8. 1916.

⁹⁷ Ibidem.

⁹⁸ ADG, Uggowitz, III/1; dopis krškega ordinariata z dne 23. 8. 1916 na Josefa Kukačko.

⁹⁹ ADG, Uggowitz, III/1: Resignationserklärung, 28. 8. 1916.

¹⁰⁰ Ibidem.

¹⁰¹ ADG, Uggowitz, III/1, dopis deželnega predsednika komandantu vojaške skupine Nadvojvoda Eugen, Feldpost 239, b. d.

Jožef Kukačka, ki je tudi po resignaciji živel v Neuhäuslu, je čakal na uradno ponudbo za dodelitev nove župnije več kot leto dni. Krški ordinariat mu je v dopisu dne 22. decembra 1917 ponudil mesto župnika v župniji Slovenji Plajberk s soprovizuro župnije Ljubelj, v župniji Šmarjeta v Rožu ali župniji Bajtiše pri Borovljah.¹⁰² Toda uporni župnik ni želel sprejeti nobenega izmed ponujenih mest. 12. februarja 1918 je na deželno vlado naslovil prošnjo, naj ga spet nastavijo za župnika v župniji Sv. Filipa in Jakoba v Ukvah,¹⁰³ še isti dan pa je v dopisu na knezoškofijski ordinariat preklical svojo resignacijo.¹⁰⁴ V njem je med drugim poudaril, da je resignacijo podpisal pod pritiskom tedanjih razmer in da se mu je zgodila krivica. Ker od knezoškofijskega ordinariata ni prejel odgovora, je 2. marca 1918 krški ordinariat še enkrat obvestil, da preklicuje svojo resignacijo.¹⁰⁵ Toda v odgovoru z dne 8. marca 1918 so mu z ordinariata sporočili, da preklica ne morejo sprejeti, da pa se lahko pritoži salzburškemu metropolitu.¹⁰⁶

Cerkvene (in posvetne) oblasti niso imele razumevanja za njegovo željo, da bi se vrnil v Ukve. Krškega knezoškofa Adama Hefterja ni omeščal niti anonimni (in nedatirani) dopis, ki ga je prav tedaj prejel iz Ukev in ki je govoril v prid župnika Kukačke. V njem je neznani faran Ukev zapisal, da je bil Kukačka izjemno dober dušni pastir, ki je dobro skrbel za farane. Organiziral je misijone, da bi privedel na pravo pot farane, zlasti mladino, ustanovil je Marijino družbo, Društvo srca Jezusovega, skrbel za olepšavo cerkve, skratka, bil je nadvse skrben duhovnik, ki se je predvsem posvečal pastoralnemu delu. To pa ni bilo pogodu županu Johannu Grossu in njegovim pristašem, ki so zlasti v Marijini družbi videli nekaj nezaslišanega. Po piščevem mnenju glavni razlog za spore ni bil slovenski jezik, saj so Ukve povsem slovenski kraj in tudi Johann Gross razume in govori slovensko: "Die slowenische Sprache war gar nicht so arg, sprechen ja alle slowenisch, auch der Johann Groß spricht slowenisch in Gescheften, weil, ein ganz slowenischer Ort ist."¹⁰⁷ Nasprotno. Glavni razlog naj bi bila njegova vnema pri pastoralnem delu: "Nur weil der Hochwürdige Josef Kukačka seinen Beruf eifrig ausgeübt hat, daß ist der Zweck seiner verfolgung und weil er gegen Trunksucht predigte und die Gastwirte Angst hatten, das die ihre Gäste mit der Zeit abwendig waren."¹⁰⁸

Toda kljub anonimnemu dopisu, ki je govoril v prid Kukačka, knezoškof Hefter ni hotel sprejeti preklica resignacije. Kukačka je v dopisu knezoškofu 11. aprila 1918 sporočil, da se salzburškemu metropolitu ne bo pritožil, čeprav da s težkim srcem sprejema odločitev višjih oblasti. Med ponujenimi župnijami se je odločil za župnijo Šmarjeta v Rožu,¹⁰⁹ kjer pa je nastopil službo šele 15. julija 1918.¹¹⁰ Kot župnik v Šmarjeti, kjer je služboval do 1. marca 1921, se je moral ves čas soočati z nemškimi prenapeteži. "V rožanski Šmarjeti so mu narodni nestrpnosti celo župnišče izropali. Še pernice, drag spomin iz češke domovine, so mu razparali in perje raztrosili po celi hiši. Zaradi teh nemčurskih prenapetežev je končno moral zbežati iz Šmarjete."¹¹¹ Začasno, do 1. maja 1921, je služboval kot provizor v Radišah in

¹⁰² ADG, Uggowitz, III/1; dopis knezoškofijskega ordinariata z dne 22. 12. 1917.

¹⁰³ ADG, Uggowitz, III/1 Resignation; dopis Kukačka na deželno vlado z dne 12. 2. 1918.

¹⁰⁴ ADG, Uggowitz, III/1 Resignation; dopis Kukačka na knezoškofijski ordinariat z dne 12. 2. 1918.

¹⁰⁵ ADG, Uggowitz, III/1 Resignation; dopis Kukačka na knezoškofijski ordinariat z dne 2. 3. 1918.

¹⁰⁶ ADG, Uggowitz, III/1 Resignation; dopis knezoškofijskega ordinariata Kukački z dne 8. 3. 1918.

¹⁰⁷ ADG, Uggowitz, III/1. Resignation; anonimni dopis na knezoškofa Adama Hefterja, b. d. (1918).

¹⁰⁸ Ibidem.

¹⁰⁹ ADG, Uggowitz, III/1 Resignation; dopis Jožefa Kukačka knezoškofijskemu ordinariatu z dne 11. 4. 1918.

¹¹⁰ ADG, Personalna mapa Jožefa Kukačke, Dienst-Tabelle (Celovec, 8. 3. 1922); Naši rajni duhovniki, str. 150.

¹¹¹ Naši rajni duhovniki, str. 151.

potem (do leta 1934) kot provizor v samostanu Grebinj.¹¹² Dne 9. septembra 1933 je zaprosil knezoškofijski ordinariat za župnijo St. Daniel v Goričah.¹¹³ Od leta 1934 do svoje smrti je služboval kot župnik v Borljah na Zilji, kjer je 13. januarja 1937 tudi umrl.¹¹⁴

Zusammenfassung

Nationale und politische Verhältnisse im Kanaltal vor und während des Ersten Weltkriegs am Beispiel Ukve

Janez Cvirn

Zu Beginn des 20. Jahrhunderts war auch das Kanaltal politisch von der deutschen liberalen (nationalen) Partei beherrscht, die mithilfe des 1886 gegründeten Bauernbundes durch die Betonung des Kärntner Patriotismus (ungeteiltes Kärnten), der Notwendigkeit einer Zusammenarbeit zwischen den (deutschen) Bürgern und den (slowenischen) Bauern, der Bedeutung der deutschen Sprache und durch seinen Antiklerikalismus starke Wirkung ausübte. Das deutsche nationale Lager erzielte durch die Gleichsetzung der slowenischen nationalen Bewegung mit Rückständigkeit, Konservatismus, Klerikalismus und materieller Not in slowenischen ländlichen Gebieten glänzenden Erfolg. Als ein typisches Beispiel für politische und nationale Verhältnisse, wie sie zu Beginn des Jahrhunderts im Kanaltal vorherrschten, dient die Gemeinde Ukve (Uggowitz), deren Bevölkerung auch nach der letzten Volkszählung von 1910 überwiegend slowenisch war.

Ukve erlebte zu Beginn des 20. Jahrhunderts schwere Zeiten, der Ort wurde wiederholt von Naturkatastrophen heimgesucht. Auf drei große Überschwemmungen (1903, 1907 und 1909) folgte die folgenschwerste Katastrophe: ein Großbrand, der im Juli 1911 mehr als die Hälfte des Dorfes einäscherte. In einen noch größeren Brand wurde Ukve von dem neuen Pfarrer Jožef Kukačka versetzt, der die Ukver Pfarre St. Jakob am 1. Mai 1911 übernahm. Kukačka, einer der zahlreichen Tschechen, die in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts und zu Beginn des 20. Jahrhunderts in den Pfarren des Gurker Bistums amtierten, sah sich kurz nach seiner Ankunft mit der Tatsache konfrontiert, daß das religiöse Leben alles andere als zufriedenstellend war und daß die sonst mehrheitlich slowenische Gemeinde politisch von einer dünnen Schicht deutschnationaler Dorfhonoratioren beherrscht wurde, die den nationalbewußten Slowenen und der slowenischen Sprache nicht geneigt waren. Obwohl sich Kukačka bald überzeugen konnte, daß die "nationalen Feinde" zugleich auch "Feinde der Religion und der christlichen Moral" waren, konnte er sich mit den vorgefundenen Verhältnissen keineswegs abfinden. Durch eine zielbewußte Pastoralarbeit bemühte er sich, vor allem das religiöse Leben im Ort zu intensivieren, zugleich aber – auch durch die Führung von Matrikelbüchern in slowenischer Sprache – die Rolle der letzteren in Ukve zu verstärken.

Durch seinen pastoralen Einsatz und durch seine Bemühungen um die slowenische Sprache wurde er dem damaligen Bürgermeister und seinen Gesinnungsgenossen im Gemeindeausschuß bald ein Dorn im Auge. Der Konflikt zwischen dem Pfarrer und dem Bürgermeister spitzte sich bereits im Jahre 1913 zu, als Pfarrer Kukačka den Gemeindeausschuß aufforderte, seinen Anteil an der Erneuerung des vom Verfall bedrohten Kirchendachs beizusteuern. Zu Beginn des Jahres 1914 spitzte sich die Auseinandersetzung zwischen dem Pfarrer und dem deutschnationalen Gemeindeausschuß aufs äußerste zu: der agile Kukačka organisierte nämlich in Ukve eine hl. Mission, und warnte die Pfarrangehörigen bereits in den Vorbereitungen (wie aus seinem Bericht an das fürstbischöfliche Ordinariat vom 19. Februar 1914 hervorgeht) vor allem vor der "gesamtdeutsch punzierten gottesfürchtigen Dorfintelligenz samt ihrem nicht im geringsten besseren Anhang – den Sozialdemokraten, die allesamt nach ihrem Rezept das Volk zu erlösen versuchen." Bald nach dem Ende der hl. Mission stieg der Konflikt zwischen dem Pfarrer und dem Bürgermeister auf

¹¹² ADG, Personalna mapa Jožefa Kukačke, Dienst-Tabelle (Celovec, 8. 3. 1922); Naši rajni duhovniki, str. 150.

¹¹³ ADG, Personalna mapa Jožefa Kukačke, Dienst-Tabelle (Celovec, 8. 3. 1922).

¹¹⁴ Naši rajni duhovniki, str. 149.

den Siedepunkt. Im Frühjahr 1914 forderte der Gemeindevausschuß Ukve (auf Vorschlag des Bürgermeisters) das fürstbischöfliche Ordinariat auf, Pfarrer Jožef Kukačka zu versetzen. Obwohl es dem Gemeindevausschuß nicht gelang, die kirchlichen Behörden davon zu überzeugen, daß Kukačka der größte und einzige Verursacher der politischen und nationalen Zwietracht im Dorf sei, änderten sich bald nach Ausbruch des Ersten Weltkriegs auch für diesen die Umstände grundlegend. In Kärnten setzte nämlich eine planmäßige Verfolgung nationalbewußter Slowenen, insbesondere der slowenischen Geistlichkeit, ein. Im Jahre 1915 wurde Kukačka von den Militärbehörden für kurze Zeit inhaftiert und obwohl er durch das Urteil des Grazer Militärgerichts vom 4. August 1915 von der Anklage (Verletzung des Artikels 238 des Militärstrafgesetzes) freigesprochen wurde, war sein Leidensweg nicht zu Ende. Der Kärntner Landespräsident Dr. Karl Graf Lodron verlangte vom Fürstbischof Adam Hefter, ihn – wegen seines angeblichen antideutschen und nichtpatriotischen Wirkens – von der Pfarre Ukve zu entfernen. Und der Gurker Fürstbischof leistete der Forderung des Landespräsidenten gern Folge. Er forderte Kukačka auf, seiner Pfarre freiwillig zu entsagen, andernfalls würde er ihn gemäß Dekret Maxima Cura entfernen. Diese Drohung zeitigte baldigen Erfolg.

Bereits im August 1916 unterzeichnete Jožef Kukačka aus Angst vor weiteren Schikanen lieber die Resignation und wartete auf bessere Zeiten. Die Resignation widerrief er zu Beginn des Jahres 1918 (in seiner Erklärung führte er an, daß die Unterzeichnung unter Druck zustande gekommen sei), dennoch brachten weder kirchliche noch weltliche Behörden Verständnis für seine Bitte auf, nach Ukve zurückkehren zu dürfen. Obwohl der Gurker Fürstbischof Adam Hefter gerade zu jener Zeit ein anonymes Schreiben aus Ukve zugunsten Kukačka erhielt, schlug das fürstbischöfliche Ordinariat im März 1918 seine Bitte ab. Im Schreiben hieß es unter anderem, die slowenische Sprache sei nicht die Hauptursache der Querellen gewesen, sei Ukve doch ein rein slowenischer Ort und auch der Bürgermeister verstehe und spreche Slowenisch. Die Möglichkeit einer Beschwerde an den Salzburger Metropolit lehnte jedoch Kukačka selbst ab und bewarb sich lieber um das Pfarramt in Sankt Margarethen/Šmarjeta im Rosental/Rož. Später amtierte er bis zu seinem Tode im Jahr 1937 in verschiedenen Pfarren in Kärnten.

O čem smo pisali v Zgodovinskem časopisu ...

... pred petimi desetletji?

Ivan Efeški sicer pripoveduje, da so po Justinjanovi smrti (oktober 578) še močnejše kakor prej napadla bizantinsko državo "prekleta ljudstva Slovenov in onih z nakodranimi ali dolgimi lasmi, ki se imenujejo Obri". Njegovo podrobnejše poročilo o teh dogodkih, ki sicer tudi na prvi pogled ne kaže v razmerju Slovenov do Obrov nikake spremembe, je pa prilično nejasno in zvezano z raznimi vprašanji: Potem ko pove, kako je obski kagan dalzgraditi most reko Save, s katerim je nameraval pripraviti obleganje Sirmija, nadaljuje: ...

(*Bogo Grafenauer, Nekaj vprašanj iz dobe naseljevanja južnih Slovanov, ZČ, 4, 1950 str.51*)

... pred štirimi desetletji?

Figuralno plastiko s Podonavja lahko s severno Italijo primerjamo samo glede na vsebino. Ni pa takšna plastikalastna samo severni Italiji, temveč tudi drugim italijanskim predelom, čeprav je povsod znana le v manjši meri. Čeprav takšno plastiko lahko smatramo kot balkansko obliko, jo n.p. naši kraški predeli - vključivši sem tudi Dalmacijo - ne poznajo. Zato je dokaj malo verjetne vpliv na severno Italijo potom naših krajev.

(*Josip Korošec, Neolit na Krasu in v Slovenskem primorju, ZČ, 14, 1960, str. 25*)

... pred tremi desetletji?

V slovenski Istri (omejeni tu nekoliko približno na sodne okraje Piran, Koper in Podgrad v celotnem obsegu) je slovensko-hrvaški delež prebivalstva padel od 59% v letu 1880 na 54% v letu 1910, italijanski pa se je dvignil od 39% na 43 %. V obmorskih mestih, ki so imela vselej nad 90% italijansko večino, je prebivalstvo naraslo za 22% (katastrske občine Milje, Valdortra in Koper ter kraja Izola in Piran), delež prebivalstva s slovenskim ali hrvaškim občevalnim jezikom je ostal vseskozi na istih skromnih 2,5%.

(*Vasilij Melik, O razvoju slovenske nacionalno-politične zavesti 1861-1918, ZČ, 24, 1970, št. 1-2, str.49*)

... pred dvema desetletjema?

Začelo je prihajati tudi do nekaterih popravkov območij okrajev. Med pripravami za ustanovitev novih okrajev je prosila spomladi 1844 občina Obrh (v okraju Poljane), da jo ob delitvi okraja Krupe pridelijo črnomaljskemu okraju. Gubernij je sporočil okrožnemu uradu, da proti temu ni zadržkov, če okrajna gosposka Poljane na to pristane, kakor je v zadnjem času privolila okrajna gosposka Višnja gora, da so pridelili občino Sostro okraju Ljubljana-okolica.

(*Jože Žontar, Nastanek in razvoj upravnih okrajev na Slovenskem do leta 1849, ZČ 34, 1980, št. 1-2, str. 145*)

... pred desetletjem?

Preživetje pa je glavna skrb tradicionalne družbe, ki še ne hiti za presežkom. V deljeni posesti lahko torej vidimo tudi v primeru Doline premišljeno in racionalno izbiro, ki so jo kmečki skupnosti narekovali različni dejavniki: skromen obseg obdelovalne površine, demografski protisk, a tudi možnosti pridobivanja sekundarnega dohodka. Način dedovanja, celovit prevzem posesti oziroma delitev le-te je zatorej, če sprejemamo Davisovo tolmačenje, le zrcalo prej omenjenih dejavnikov.

(*Marta Verginella, Družina v Dolini pri Trsu v 19. stoletju, ZČ 44,1990, št. 2, str. 177*)